

Pregledni znanstveni članak

UDK: 327.2(73)“200“

Utjecaj neokonzervativne vizije svijeta na transatlantske odnose za predsjednikovanja G. W. Busha

PETAR KUREČIĆ*

Sažetak

Dolaskom G. W. Busha na mjesto predsjednika SAD-a te događajima od 11. rujna 2001. godine počelo je novo razdoblje u transatlantskim odnosima. Dotad su već bile razrađene osnovne teorijske smjernice vizije svijeta neokonzervativaca, skupine ideologa koji su imali ključan utjecaj na predsjednika Busha na području sigurnosti, obrane i vanjske politike. Smatrajući unipolarni svijet bez pravog suparnika prilikom, američku hegemoniju ciljem, a američku globalnu moć sredstvom, neokonzervativci su presudno obilježili odnose SAD-a i ostatka svijeta tijekom Bushova predsjednikovanja. Istodobno su Europu smatrali manje važnom nego ikad, očekujući da ispunjava zahtjeve SAD-a, svrstavajući se uz ovoga suvremenog hegemonu. Bushova je politika u Europi izazvala otpor, ali i pronašla saveznike. „Podjela“ Europe bila je posebice vidljiva tijekom transatlantskog raskola 2002. i 2003. godine, koji je kulminaciju doživio za vrijeme napada „koalicije voljnih“ na Irak. Umanjena je tako važnost međunarodnih institucija, tradicionalnih savezništava i partnerstava. Ta je politika počela doživljavati poraz i u SAD-u, što je bio odraz poraza u vanjskoj politici. Europa je SAD-u pružila „ruku pomirenja“, što je transatlantske odnose iz prijašnjeg transatlantizma, preko mogućnosti razvoja postatlantizma, odvelo u suvremenu etapu transatlantizma, obilježenu međusobnim poštivanjem i suradnjom.

Ključne riječi: G. W. Bush, neokonzervativci, geopolitičke ideje, transatlantski odnosi, unipolarizam, multipolarizam.

*

dr. sc. Petar Kurečić, znanstveni suradnik

Viši predavač, Visoka škola međunarodnih odnosa i diplomacije, Zagreb

E-mail: petar.kurecic@diplomacija.hr

Uvod

Na početku ovoga rada iznose se najvažnije značajke neokonzervativne vizije svijeta i ključni utjecaji politike američkih neokonzervativaca na položaj SAD-a u suvremenom svjetskom poretku te predodžbu SAD-a od strane Europe. Sagledava se utjecaj Bushova predsjednikovanja na odnose SAD-a i Europe (transatlantske odnose) u domeni međunarodnih političkih odnosa i geopolitike. Prikazuje se i utjecaj neokonzervativne vizije uloge SAD-a u svijetu, ostvarivane suvremenom neokonzervativnom vladavinom, koja je obilježila odnose SAD-a i svijeta u prvom desetljeću 21. stoljeća. Kao fokus istraživanja uzeti su transatlantski odnosi, odnosi koji su doživjeli značajne promjene, što je bila kolateralna posljedica ostvarivanja neokonzervativne vizije svijeta tijekom Bushova predsjednikovanja. No transatlantske odnose u razdoblju vladavine američkih neokonzervativaca nemoguće je istraživati bez iznošenja temeljnih aspekata suvremenih odnosa SAD-a i svijeta.

Američka hegemonija i neokonzervativna vizija uloge SAD-a u svijetu

Devedesetih godina prošloga stoljeća bivalo je sve više jasno da je američka premoć u svijetu, ona vojna, gospodarska i društvena, tolika da je se više ne može zaobilaziti gotovo ni u jednom pitanju međunarodnih odnosa. Nevjerojatna premoć SAD-a u svijetu postala je temeljna odrednica svijeta na prijelazu u 21. stoljeće. Postavlja se pitanje kako je kontrolirati, a ne zloupotrijebiti (Walt, 2005: 112).

Hegemonija SAD-a postala je još jača, pretvorivši se u novu vrstu hegemonije. Upravo ovolika moć SAD-a u suvremenom svijetu uzrokuje stanje u kojem i unutarnje političke prilike u SAD-u postaju prvorazredno važne za čitav svijet. Na prijelazu u 21. stoljeće na čelo SAD-a stao je predsjednik pod jakim utjecajem neokonzervativne političke ideologije, G. W. Bush. Potpredsjednik SAD-a postao je R. Cheney, unipolarist i realist „tvrde linije“ i jedan od vodećih političara bliskih neokonzervativizmu, a istodobno politički najutjecajniji potpredsjednik SAD-a u povijesti. Time su stvoreni vrlo povoljni uvjeti u kojima je neokonzervativna ideologija dobila mogućnost nametanja postulata i ostvarivanja ciljeva zacrtanih u dokumentima koje su

proizveli utjecajni neokonzervativni ideolozi.¹

Od dolaska na vlast predsjednika G. W. Busha politiku SAD-a sve je više obilježavao unilateralizam, koji se počeo osobito snažno osjećati nakon napada od 11. rujna 2001. godine, kad je Bush dobio *carte blanche* da vojno intervenira protiv država za koje je smatrao da podupiru terorizam i/ili razvijaju oružja za masovno uništenje. Istodobno s nedostatkom uspjeha u ratu protiv terorizma i hvatanju čelnih ljudi al-Qaide, predsjednik Bush odlučio je učvrstiti američku prisutnost na Bliskom istoku i u središnjoj Aziji. Uz vojnu prisutnost u Afganistanu započeo je i rat protiv Iraka. Ta je politika bila ostvarenje neokonzervativne vizije zapisane u dokumentima neokonzervativnih trustova mozgova (*think-tanks*) tijekom 1990-ih godina. Smatrajući unipolarni svijet bez pravog suparnika prilikom, američku hegemoniju ciljem, a američku globalnu moć sredstvom, neokonzervativci su presudno obilježili odnose SAD-a i ostatka svijeta tijekom Bushova predsjednikovanja. Istodobno su Europu smatrali manje važnom nego ikad prije te očekivali da ispunjava zahtjeve SAD-a, svrstavajući se uz ovoga suvremenog hegemonu.

Koncepti koje su objavili Bushova administracija i ljudi unutar nje, koncepti zaduženi za vanjsku politiku, obranu i sigurnost, otkrivali su njihovo vjerovanje da je došlo vrijeme za potpunu američku hegemoniju u svijetu (Sarkesian, Williams, Cimbala, 2008: 252-255). Ta je ambicija u skladu s postavkama neokonzervativne ideologije izložene mnogo prije no što je G. W. Bush postao predsjednik SAD-a. To je bila jezgra Bushove „Grand Strategy“ (hrv. Velike strategije – op. prev.), koja je uvela i strategiju „preventivnih udara“. SAD bi prema toj strategiji trebao djelovati unilateralno i „preventivno udarati“ ondje gdje sumnjaju da postoje teroristi ili oružja masovnog uništenja. Pozivalo se i na uspostavu „koalicija voljnih“, odnosno koalicija država koje bi bile voljne pratiti ih na pohodima, bez osvrtnja na pravila međunarodne zajednice.

Takvi stavovi tvore neoimperijalnu viziju prema kojoj SAD sebi pripisuje globalnu ulogu određivanja prijetnji i korištenja sile.

1.

Za utjecaj neokonzervativnih trustova mozgova na američku vanjsku politiku i politiku općenito vidjeti:

Neoconservative Think Tank Influence on US Policies, <http://www.historycommons.org/timeline.jsp?timeline=neocoinfluence> (7. 4. 2010.)

Dorrien, G. (2004.): *Imperial Designs: Neoconservatism and the New Pax Americana*, New York, Routledge

Krauthammer, C. (2004.): *Democratic Realism: An American Foreign Policy for a Unipolar World*, American Enterprise Institute, http://www.aei.org/include/pub_print.asp?pubID=19912 (1. 4. 2010.)

Suverenitet bi za SAD tako postao apsolutniji nego ikada te više nego ikad uvjetan za one države koje izazivaju „standarde“ unutarnejg i vanjskopolitičkog djelovanja, kakve propisuje SAD. Viziju koju zastupaju neokonzervativci brane opasnošću od apokaliptičnih terorističkih prijetnji te nikada prije ostvarenom razinom svjetske dominacije i hegemonije koju ima SAD. Takve radikalne promjene mogle su preobraziti svjetski poredak na način na koji to nije uspio ni svršetak Hladnoga rata (Ikenberry, 2002: 45-50).

Neokonzervativci u Bushovoj administraciji spretno su iskoristili stanje u svijetu nakon 11. rujna, kao i težinu napada na SAD, a kako bi proveli planove za potpunu globalnu dominaciju. Upravo je 11. rujna bio „okidač“ ubrzanja provedbe neokonzervativne doktrine, koja u suštini predstavlja geopolitičku ideju zbog jasnih ciljeva uspostave dominacije nad čitavim svijetom izravnom i neizravnom kontrolom ključnih dijelova svijeta. Bushova „Grand Strategy“, koja se skriva između opsjednutosti borbom „dobra“ protiv „zla“, postala je glavni koncept američke vanjske politike. Ujedno je postala opravdanje nove odlučnosti i objave američke hegemonije te preobrazila tadašnje odnose SAD-a s pojedinim dijelovima svijeta i svijetom u cjelini.

Borba protiv terorizma u Afganistanu i intervencija u Iraku te rasprave oko njezine opravdanosti skrivale su prave, složene namjere geopolitičkih izazova i postignuća, koje na dramatičan način mijenjaju politički poredak što ga je SAD s partnerima gradio još od 1940-ih godina. Proglašenje Irana, Iraka i Sjeverne Koreje osovinom zla u govoru predsjednika Busha o stanju nacije nekoliko mjeseci nakon 11. rujna, iako nije utvrđena nikakva povezanost tih država s terorističkim napadima, te napad na Irak koji je opravdan zaustavljanjem razvoja oružja masovnog uništenja, koje nikad nije bilo pronađeno, bili su koraci poduzeti kako bi se opravdala ova i sve moguće buduće vojne intervencije (Victor, Victor, 2003: 51-54).

Ključni aspekti transatlantskih odnosa početkom 21. stoljeća

Američka vanjska politika u odnosu prema NATO-u i Europi u razdoblju neposredno nakon Hladnoga rata bila je opterećena prošlošću, idejama i politikom koje su je određivale u razdoblju Hladnoga rata. Nesuglasica i rasprava oko vanjske politike uvijek je bilo, ali nikad nije došlo do zajedničkog i općenitog zaključka da bi vanjsku politiku trebalo

radikalnije mijenjati.² Međutim opće uvjerenje da bi je trebalo mijenjati bilo je rezultat brige za budućnost, u kojoj će biti potrebno pronaći ravnotežu između angažiranosti SAD-a, na koju se pak vežu optužbe za hegemoniju i stvarne potrebe za američkim vodstvom. Također se postavljalo pitanje ima li SAD pravo samostalno djelovati u održavanju međunarodnog poretka. Naime poznato je da oni koji sudjeluju u raspravama o američkoj vanjskoj politici uglavnom zauzimaju ili unilateralno ili multilateralno stajalište. Neki odbacuju previše angažirani unilateralizam kao način djelovanja, a ne kao načelo. No vrlo su daleko i od prihvaćanja multilateralizma kao načina djelovanja.

Kritike upućene američkoj vanjskoj politici kao previše dominantnoj nisu rezultat onoga što je SAD učinio, nego onoga što SAD jest i što se očekuje da će učiniti prije ili poslije. Primjerice R. W. Tucker zalagao se za mudro korištenje američke moći, kao i za produbljivanje veza sa saveznicima, a kako SAD ne bi došao u iskušenje da svoju golemu moć počne koristiti bez ograničenja (Tucker, 1999: 266-267).

No nakon dolaska predsjednika G. W. Busha u Bijelu kuću dogodilo se upravo suprotno jer je doktrina neokonzervativaca dobila sve poluge američke moći, čemu su pogodovale i tadašnje okolnosti u SAD-u i međunarodnoj zajednici. Do 11. rujna SAD je, bez obzira na dolazak Busha na vlast, tražio saveznike. Otad djeluje uglavnom neovisno. Rastući unilateralizam doveo je u pitanje i opstanak NATO-a. Geostrateška implikacija unilateralizma bilo je jačanje američkog utjecaja na Bliskom istoku, na Kavkazu i u središnjoj Aziji, što predstavlja prodor iz Rimlanda u Heartland, tako se izravno sudarajući s ruskim i kineskim interesima.

Nakon 11. rujna 2001. godine i napada na SAD NATO je prvi put u povijesti aktivirao članak 5. Sjevernoatlantskoga ugovora, koji se odnosi na zajedničku obranu, te ponudio pomoć i u operaciji u Afganistanu. Međutim Bushova je administracija kao sljedeću metu napada odredila Irak, a intervencija je bila usmjerena na promjenu režima i uspostavu američkog utjecaja. Politički i diplomatski naponi za okupljanje široke međunarodne koalicije završili su debaklom. Zbog protivljenja stalnih članica Kine i Rusije, ali i Francuske, akcija nije mogla dobiti legitimitet

2.

Postavke za buduće američko djelovanje u svijetu, koje će se svoditi na izbor između unilateralizma i multilateralizma, s obzirom na američku posvemašnju globalnu premoć mogu se pronaći u djelima:

Brzezinski, Z. (2004.): *Američki izbor: Globalna dominacija ili globalno vodstvo*, Politička kultura, Zagreb

Johnson, C. (2005.): *Američki rubikon: Militarizam, tajnovitost i kraj republike*, Golden Marketing i Tehnička knjiga, Zagreb

u Vijeću sigurnosti.³ Nije dobila ni zeleno svjetlo u NATO-u, ali je SAD, potpomognut Ujedinjenim Kraljevstvom, ipak napao Irak. Držali su se pravnog stajališta da su oni produžene ruke Vijeća sigurnosti UN-a te da samo žele natjerati iračke vlasti da poštuju rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a koje nisu poštivale (Roberts, 2003: 39-40).

Američka vojna moć bila je u vrijeme napada na Irak na svome vrhuncu, a njezin politički i moralni autoritet na samom dnu. Nastao je rascjep u transatlantskim odnosima. U svjetlu tadašnje krize u transatlantskim odnosima pojavile su se razne hipoteze o odnosu Europe i SAD-a, posebice Francuske i Njemačke prema SAD-u. Neki manje upućeni tvrdili su čak da Francuska i Njemačka nisu saveznice SAD-a, već njegovi neprijatelji. Mnogi su u Europi tvrdili da Europa ima mnogo više zajedničkog s Rusijom nego s SAD-om te da je NATO „mrtav“. Ostali su tvrdili da je transatlantska poveznica, jednako kao i dotad, ključna i za Europu i SAD.⁴ Kriza u transatlantskim odnosima bila je rezultat američkog unilateralizma, kombiniranog s nemoćnom europskom autonomijom. Bushova administracija uspjela je izgubiti većinu dobre volje i simpatija koje je SAD imao nakon 11. rujna. Ugrozila je teško stečeni konsenzus oko proširenja globalne uloge NATO-a postignut na samitu u Pragu 2002. godine. Kao odgovor unilateralizmu Francuska je pozvala na ujedinjeno stajalište Europske Unije protiv američkog pristupa Iraku te je bila protiv službene uloge NATO-a u Afganistanu. Kad su u pitanju bili međunarodni sporazumi, Bushova administracija odbijala ih je na različitom spektru tema.

No postavlja se pitanje kako na strateškoj razini uopće možemo

3.

Budući da ova akcija očito nije bila slučaj samoobrane protiv oružanog napada iz Iraka te nije imala odobrenje Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda, njezina utemeljenost u međunarodnom pravu u najmanju je ruku bila sumnjiva.

U raspravi oko mogućnosti intervencije na Irak različiti su članovi Bushove administracije od ljeta 2002. godine neprekidno zagovarali intervenciju kao potrebnu i opravdanu, a sve kako bi se: zaustavila represija nad iračkim narodom, izvršila promjena režima, započeo preventivni rat kako bi se zaustavila moguća buduća prijetnja te kako bi se izvršio udar koji će spriječiti predstojeći, u protivnom neizbježan napad.

Dana 17. ožujka 2003. godine predsjednik G. W. Bush ustvrdio je da „SAD ima suvereno pravo upotrebljavati silu u ostvarenju vlastite sigurnosti“, istodobno ustvrdivši da je uporište za upotrebu sile protiv Iraka u rezolucijama Vijeća sigurnosti UN-a 678, 687 i 1441. Njegove argumente poduprla je i Vlada Ujedinjenoga Kraljevstva.

Prema Roberts, A. (2003.): "Law and the Use of Force After Iraq", *Survival*, 45 (2), 39-40.

4.

Suvremena nekompatibilnost između osjećaja identiteta koji imaju SAD i europske države ne vuče svoje korijene samo iz 11. rujna. Tijekom Hladnoga rata bilo je mnogo lakše odrediti tko je tko na međunarodnoj sceni te što želi učiniti. Europska očekivanja po pitanju motiva dugo su sadržavala nijansiranije različitosti od onih iz SAD-a, a sada su u jačem kontrastu. Tendencija vojnog i političkog establišmenta u SAD-u, naslijeđena iz vremena Hladnoga rata, jest ta da se identitet promatra u dihotomijama „crno-bijelo“, „s nama ili protiv nas“ i „dobro protiv zla“, prisutna i u proteklih nekoliko desetljeća, ali je nakon 11. rujna izrazito naglašena i prenesena na hipersenzibiliziranu javnost. Bush je stoga izražavao svoje mišljenje i mišljenje mnogih Amerikanaca; da je videnje svijeta u dihotomiji „mi protiv njih“ bilo nešto što se podrazumijevalo, ali u bipolarnom svijetu Hladnoga rata.

Prema Nelson, D. (2002.): "Transatlantic Transmutations", *The Washington Quarterly*, 25 (4), 59-60.

očekivati uravnotežene globalne odnose kad je SAD 2003. godine za naoružanje potrošio koliko i sljedećih 11 država na ljestvici?! Takva premoć stvara otpor čak i od strane saveznika SAD-a. U SAD-u se istodobno vodila bitka na intelektualnom i političkom polju između hegemonista, ukorijenjenih u vlasti, te globalista. Hegemonisti su bili u pravu kad su tvrdili da je moć i dalje temelj u globalnim odnosima, a globalisti su željeli uspostaviti kantovski „vječni mir“, koji se čini nemogućim. Globalisti su tvrdili te i dalje tvrde da je SAD moćan, ali nije svemoćan, a za uspješnu vanjsku politiku treba pomoć saveznika. Globalizacija je proces koji je nemoguće zaustaviti ili preusmjeriti. Neki problemi, kao što je globalno zatopljenje, ne mogu biti rješavani unilateralno, a unipolarna moć može smanjiti terorističke prijetnje, ali ih ne može do kraja obuzdati. Ako SAD ne može osigurati preduvjete za napredak i dobru vladavinu, rizici za njihovu sigurnost povećavaju se. Europa je istodobno željela spriječiti sukob koji je mogao uzdrmati temelje Europske Unije, a njezini strateški ciljevi bili su drugačiji od onih SAD-a (Daalder, Lindsey, 2003: 94-96).

„Prava priroda“ problema u odnosima SAD-a i Europe

Među različitim stavovima i mišljenjima o problemima u odnosima SAD-a i Europe početkom prvog desetljeća ovoga stoljeća neokonzervativci i unipolaristi predstavljali su jedan pol, dok su multipolaristi i liberali s obje strane Atlantika činili drugi pol. Na prvom polu izdvajali su se stavovi deklariranog neokonzervativnog mislioca R. Kagana, koji je smatrao da je osnovni problem transatlantskih odnosa nesrazmjer u vojnoj snazi između SAD-a i Europe, a kad se pribroji vanjskopolitičko jedinstvo SAD-a nasuprot slabom jedinstvu Europe i sporom načinu donošenja odluka na vanjskom i sigurnosnom planu, kakav prakticira Europska Unija, stvari postaju još različitije.⁵ No stvarnost ipak nije bila tako crno-bijela kao što ju je opisivao Kagan. Za vrijeme velike krize transatlantskih odnosa tijekom 2003. godine onu Europu koja je bila sklona podržati intervenciju u Iraku predstavljale su i države tzv. nove Europe, odnosno nove članice NATO-a i one koje su to željele postati, ali i neke države „stare“ Europe – Italija, Španjolska,

5.

U prvoj premisi svoje knjige *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order* Kagan kaže: „Vrijeme je da se prestane pretvarati da Europljani i Amerikanci dijele zajedničku viziju svijeta, ili čak da zauzimaju isti svijet.“ Kagan je zaključio da, kad su u pitanju najvažnija strateška i međunarodna pitanja danas, vrijedi sljedeće: Amerikanci su s Marsa, a Europljani s Venere te se slažu i razumije oko sve manje stvari.

Portugal i Nizozemska.⁶ Sam je NATO zbog transatlantskog raskola pretrpio veliku štetu, a povjerenje na obje strane Atlantika bilo je ugroženo zbog američkog ustrajanja na vojnoj intervenciji u Iraku te unilateralizma, a posebice Bushove doktrine „preventivnog ratovanja“. Istodobno je proširenje Europske Unije i NATO-a ispravilo nepravde iz Hladnoga rata i dalo priliku Washingtonu da obnovi transatlantski savez. Napetosti između SAD-a i europskih država poticale su globalnu nestabilnost, a zajedničkim djelovanjem te države čine snažnu demokratsku koaliciju koja može upravljati najvećim brojem svjetskih pitanja (Gardner, 2003: 57-58).

Kako bi se osnažilo transatlantsko partnerstvo, SAD i Europa ne bi se trebali osloniti samo na funkcionalno i geografsko proširenje NATO-a, komplementarno proširenju Europske Unije. Kada bi se NATO i EU natjecali u ostvarivanju nacionalne sigurnosti, zanemarujući potrebu ostvarivanja sigurnosti za sve, tada bi se moglo dogoditi to da nitko ne profitira od tog temeljnog zajedničkog dobra. Takva zajednica morala bi dijeliti zajednički diskurs i prihvaćati nadležnost Amerike i Europe, NATO-a i EU-a, na međunarodnoj sceni. Kako bi postala čvrsto utemeljena u identitetu i normama te se počela ponašati kao zajednica, a ne više kao država ili institucije država, potreban je značajan politički skok (Nelson, 2002: 62-63).

Proširenje NATO-a i EU-a ne samo da je geografski proširilo mogućnosti suradnje na političkom, gospodarskom i vojno-sigurnosnom polju nego je pružilo i priliku da se zajedničkim radom na potpunoj integraciji tih država u institucije Zapada ispita transatlantsko partnerstvo. NATO je 1990-ih godina dvaput intervenirao kako bi zaustavio ratove na Balkanu, potpisao je sporazum o novim odnosima s Rusijom te se uspješno proširio na tri države srednje Europe. Prvi put u povijesti SAD nije morao brinuti o tome hoće li na europskom kontinentu izbiti rat velikih, kontinentalnih razmjera, što je bio dokaz uspjeha osiguranja mira u Europi u desetljeću nakon Hladnoga rata.

U okviru Bushove „Grand Strategy“ Bliski istok i središnja Azija imali su ključno mjesto kao izvori terorizma, gdje treba preventivno djelovati

6.

U ovim državama tada su na vlasti bile vlade desnoga centra. Tadašnji predsjednici vlada tih država, Berlusconi, Aznar, Barosso i Balkenende, bili su snažni podupiratelji Bushove politike i vojne intervencije u Iraku. Suprotno većinskom javnom mnijenju u svojim državama, odlučili su poduprijeti Bushovu politiku i podržati doktrinu preventivnih udara. Nepodudaranja između odluka vlada i mišljenja njihovih građana u nekim europskim državama, kada je u pitanju bila intervencija u Iraku i slanje vojnika u napad i okupaciju Iraka, tada su bila itekako vidljiva.

protiv terorista i država koje posjeduju ili žele nabaviti oružja za masovno uništenje te ih namjeravaju koristiti. No iza tih identificiranih opasnosti i načina djelovanja krije se američki geostrateški interes kontrole prostora koji drže dvije trećine svjetskih zaliha nafte. Američka prisutnost u široj regiji Bliskog istoka (jugozapadna i središnja Azija, sjeverna i dio istočne Afrike) iznimno je značajna i trajna te nema naznaka njezinog smanjivanja. Sjeverna Afrika i prostor tzv. roga Afrike (The Horn) predstavljaju regije koje je bilo nužno stabilizirati i u njima održavati režime spremne na suradnju jer to su prostori koji kontroliraju ulaze u Sredozemno i Crveno more te su u susjedstvu Bliskog istoka ili, drugim riječima, čine dio šire regije Bliskog istoka.

Napetosti u transatlantskim odnosima došle su do izražaja kad je u svom govoru o stanju nacije početkom 2002. godine predsjednik G. W. Bush slijedio politiku koju su zacrtali neokonzervativci u Pentagonu na čelu s P. Wolfowitzem. Odgovornost NATO-a u ratu protiv terorizma, odgovornost za mirovne operacije na Balkanu te pomoć u izgradnji novog Afganistana nisu bili spomenuti. Nije bilo spomenuto ni to da su europski saveznici pružali 85 posto ljudstva u mirovnim operacijama na Balkanu i više od 60 posto u Afganistanu. Žarište na koje je američka politika usmjerena prebačeno je s terorizma i al-Qaide na tzv. „osovinu zla“, kojom je Bush smatrao Irak, Iran i Sjevernu Koreju.

Način na koji je poruka poslana, posebice Iraku, odavao je očekivanje SAD-a da će Europa prihvatiti tu operaciju bez obzira na to slaže li se s njom ili ne. U Europi je kao odgovor na američki unilateralizam i hegemoniju supersile počeo rasti antiamerikanizam.⁷ Mogućnosti stvaranja ujedinjene Europe, s resursima i stanovništvom većim od onih SAD-a, zabrinjavale su SAD, a Europa je bila zabrinuta zbog američke premoći i unilateralizma. Postavljala su se tada i pitanja o tome jesu li nova retorika i identificirani neprijatelji pokušaj da se stekne kontrola nad iračkom naftom, da se zemlji koja je preživjela terorističke napade pruži slika jakog vodstva koje bi republikancima osiguralo pobjedu na izborima za Kongres 2002. godine te skrene pozornost s neuspjeha u

7.

Predodžba SAD-a u Europi bila je na najnižim razinama ikada. Između druge polovine 2002. i sredine 2003., prema međunarodnoj anketi koju je objavio Pew Research Center for the People & the Press, potpora SAD-u u Velikoj Britaniji, najvažnijem savezniku SAD-a, pala je sa 75 na 48 posto, u Poljskoj s 80 na 50 posto, u Italiji sa 70 na 34 posto. U Španjolskoj je samo 14 posto ispitanika američku politiku smatralo pozitivnom. Usporedno s tim, potpora većoj autonomiji Europe na polju vanjske politike porasla je na 48 posto u Velikoj Britaniji, 67 posto u Francuskoj, 52 posto u Njemačkoj, 60 posto u Španjolskoj te 63 posto u Italiji. U SAD-u je istodobno potpora za veću autonomiju Europe na polju vanjske politike bila samo 29 posto.

slamanju al-Qaide i neuspjeha u borbi protiv terorizma.

SAD se tada nalazio pred izazovom korištenja moći na način koji održava američke vrijednosti i podcrtava želju američke javnosti za suradnjom s ostalim državama, istodobno ne stvarajući otpor zbog prevelike dominacije. SAD je trebao naučiti biti hegemon ne ponašajući se kao hegemon, što za vrijeme Bushova predsjednikovanja nije bilo moguće.

Međutim temelj ukupnosti transatlantskih odnosa leži u tome da SAD i Europa trebaju jedni druge. Iako je SAD sposoban voditi ratove i pobjeđivati bez značajnih doprinosa saveznika, teško će ostvariti uspostavljanje mira bez vojne i nevojne pomoći europskih saveznika. A ako Europljani traže saveznika koji ipak dijeli europske vrijednosti i interese, to je ponajprije SAD, koji će ostati najvažniji i najpouzdaniji partner u svijetu za sve više ujedinjenu Europu. Međunarodna zajednica treba to ključno savezništvo kako bi bila u većem skladu (Medcalf, 2003: 113).

Pojmovi „stara“ i „nova“ Europa, koje je upotrijebio D. Rumsfeld, tadašnji ministar obrane SAD-a, u razdoblju transatlantske podjele oko Iraka pojačali su već ionako značajne razlike u sigurnosnoj politici i diplomaciji koje su postojale između SAD-a i Europe. Međutim prava moć staroga kova nije Zapadna Europa, koju su nakon Drugog svjetskog rata preobrazili multilateralizam, multinacionalizam i integracijske tendencije. SAD, koji je postao supersila nakon Drugog svjetskog rata, jedini je pravi hegemon nakon svršetka Hladnoga rata te u mnogim aspektima jedina država staroga kova. S obzirom na hegemoniju, koju nitko ne dovodi u pitanje, SAD se može ponašati sukladno unilateralističkim postulatima, koji uvelike podsjećaju na Hladni rat ili razdoblja Pax Britannica ili Pax Romana. Pa je tako SAD uspostavio Pax Americanu, ali suvremeni globalizirani svijet daleko je složeniji i ne može ga se „disciplinirati“ vojnom premoći i hegemonijom, što jasno pokazuje i trenutačna gospodarska kriza.

Bushova vanjska politika nije se uspjela prilagoditi transnacionalnoj dinamici u razdoblju nakon Hladnoga rata. SAD je bio u neuobičajenoj poziciji, u prilici da preobrazi institucije i norme posthladnoratovskog poretka. No vodstvo ovisi o uvjeravanju i zastrašivanju ostalih da slijede, a Irak je postao simbol neuspjeha „stare“ Amerike da se razvija i da vodi. Upravo su nedostatak prilagodbe i američki unilateralizam bili

glavni izvori transatlantskih napetosti. Najveći dio aktera globalnoga sustava Zapadnu Europu smatra, naglašavajući multilateralizam, konsenzus i angažman, više neodoljivom vizijom poretka u budućnosti (Adams, 2005).

No Europa je još uvijek daleko od toga da bude nepodijeljen i slobodan kontinent, kakvim ga je 1989. godine proglasio tadašnji predsjednik SAD-a G. H. W. Bush. Njezine podjele uključuju: nejednako bogatstvo, norme suprotnog predznaka (od socijaldemokratske, ekologijom nadahnute ljevice do antiimigracijski i antieuropski orijentirane desnice) i podijeljenih naklonosti (globalna, supranacionalna, nacionalna, regionalna i lokalna). Stoga umjesto jedne Europe postoje četiri. One se razlikuju prema mjerilima, kao što su institucionalne veze, bruto društveni proizvod, političke vrijednosti i društveno ponašanje, te se tako diferenciraju unutarnja i vanjska jezgra te unutarnja i vanjska periferija (Nelson, 2002: 60).

U SAD-u postoji utjecajna konzervativna vizija politike prema Europi koja smatra da je za SAD najbolja ona Europa u kojoj bi države zadržale što više nacionalnog suvereniteta i mogućnosti odlučivanja. Smatra se da bi SAD trebao prestati samo pasivno reagirati na temeljne promjene koje se događaju u Europi te zauzeti mnogo aktivniji pristup. Trebao bi razviti seriju strategijskih, diplomatskih i analitičkih načela s političkom, ekonomskom i vojnom dimenzijom koja bi usmjeravala njihovu politiku prema NATO-u i Europskoj Uniji, kao i planove za oživljavanje transatlantskog partnerstva.

U oblikovanju tih načela SAD bi trebao slijediti upute britanskog državnika i teoretičara politike E. Burkea te svijet promatrati onakvim kakav jest.⁸ Vizija odgovara neokonzervativnoj viziji, ali samo do određene mjere jer se neokonzervativna vizija razlikuje u viđenju američke hegemonije i uloge u svijetu te odlučnosti za djelovanje.

Transatlantizam – postatlantizam – novi atlantizam?

Novi sustav odnosa koji su nastali prije i tijekom velikog transatlantskog raskola može biti nazvan postatlantizmom. Sadržavali su drugačija pravila, koja su izvirala iz hegemonije, te se pragmatično primjenjivala otkad je Bushova administracija došla na vlast. Washington je unilateralno odlučivao, a od europskih saveznika očekivao da se prilagode, bez izražavanja mišljenja i stava. Sa stajališta teorije međunarodnih odnosa, takav razvoj potpuno je prirodan s obzirom na nestanak sovjetske prijetnje. Jedino što može objasniti činjenicu da transatlantski odnosi nisu prije promijenili svoju prirodu i prilagodili se novim odnosima moći utjecaj je kulturoloških čimbenika (Vaisse, 2003: 14-16).

Razvoj od starog prema novom transatlantskom sustavu treba postaviti u kontekst opadajuće važnosti Europe u vojnom i strateškom smislu nakon Hladnoga rata, na što je još dodatno utjecao 11. rujna. Na vojnom polju takav pristup objašnjava sadašnji trud na reformi NATO-a. Budućnost NATO-a, osim nedodirljivoga članka 5. i obveza koje iz njega proizlaze, sastojala bi se od koalicija voljnih

⁸

Prvo načelo trebalo bi biti priznavanje centralne strateške pozicije Europe. O kojem god globalnom pitanju da se radi, SAD ne može učinkovito djelovati bez potpore barem neke od europskih sila. SAD ostaje prvi među jednakima. Ali svijet izvorno nije ni unipolaran ni multipolaran, što privlačenje saveznika čini vitalnim za SAD.

Drugo je načelo ono koje bi SAD trebalo usmjeravati na važnost nacionalnog izbora i suvereniteta. Američki interesi najbolje su zadovoljeni kada europske države djeluju prema svojim posebnim interesima, a ne zajednički, sukladno utopijskom idealu. Iako se to čini kao daleka budućnost, jednom kada EU počne voditi stvarnu supranacionalnu zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku, to bi moglo ugroziti američke napore za sklapanje političkih, vojnih i ekonomskih koalicija s pojedinim državama članicama Europske Unije.

Treće načelo u preobrazbi transatlantskih odnosa jest prihvaćanje činjenice da posebni odnosi SAD-a i Ujedinjenoga Kraljevstva trebaju biti temelj američkog strateškog promišljanja. Ujedinjeno Kraljevstvo najvjerojatnije će ostati najvažniji saveznik SAD-a, barem u dogledno vrijeme. Stoga je temeljni nacionalni interes SAD-a pomoć Ujedinjenom Kraljevstvu u sačuvanju suvereniteta i mogućnosti djelovanja.

Četvrto načelo govori da SAD mora Europu doživljavati onakvom kakva ona jest, a ne kakvom je neki Europljani drže. Europa je zajednički mnogo slabija nego što bi to željeli pristalice njezina federalizma. SAD će biti najviše sposoban djelovati prema europskim vladama ako u europskoj vanjskoj i sigurnosnoj politici najvažnije ostane načelo suvereniteta te ako države budu djelovale što samostalnije. Fleksibilnost u međunarodnim institucijama ili koalicijama voljnih jest budućnost transatlantskog partnerstva jer odražava objektivnu stvarnost Europe. Takvu Europu vrijedilo bi očuvati.

Prema Hulsman, J.; Gardiner, N. (2005.): "A Conservative Vision for U.S. Policy toward Europe", *European Affairs*, 6 (1), <http://www.europeaninstitute.org/winter/spring-2005/A-Conservative-Vision-For-Us-Policy-Toward-Europe.htm> (2. 5. 2010.)

koje bi djelovale izvan teritorija članica NATO-a. Realistična strategija ovdje vodi i unilateralističke neokonzervativce i strogo multilateralne wilsonijance. Ukoliko misiju ne bi bilo moguće izvršiti zbog nedostatka konsenzusa u NATO-u, „koalicija voljnih“, zasnovana na zajedničkim interesima, ostaje jedna od opcija. Ako su ugroženi temeljni nacionalni interesi, Sjedinjene Države mogu djelovati same (Hulsman, Gardiner, 2005.). U Europi su najveću pomoć Njemačkoj i Francuskoj pružili briselski birokrati i američki neokonzervativci. Briselski birokrati žele jedinstvenu europsku vanjsku i obrambenu politiku. Predstavljaju izraz euronacionalizma te vjeruju da će budućnost određivati njemačko-francuska politika. Smatrali su da će se s vremenom i Italija i Ujedinjeno Kraljevstvo prikloniti europskoj politici. Neokonzervativci su pomagali tako što su oblikovali američku vanjsku politiku te gurali daljnju europsku politiku ujedinjenja u neizbježnost koja osnažuje veze protiv američke premoći. Treći čimbenik koji potkopava atlantske veze, uz euronacionalizam i kapitulanstvo europskih konzervativaca, bio je nedostatak zajedničke prijetnje NATO-u i njegovim članicama nakon raspada SSSR-a (O'Sullivan, 2003: 13-14). Međutim SAD, bez obzira na postatlantizam, treba i uvijek će trebati Europu. Ako ništa drugo, to je kontinent na kojem uvijek mogu pronaći saveznike. Pitanje je kako se Europa prilagođava toj novoj situaciji. Postojale su tri vrste reakcija. Prva je igranje prema novim pravilima, što je prvenstveno bila odluka novih članica NATO-a. Druga je ostajanje na tragu starih transatlantskih pravila i pretpostavljanje da je iračka kriza bila samo anomalija, kakvih je u prošlosti bilo još više. Treća je vrsta poticanje europskog jedinstva kao odgovor na spuštanje poštivanja transatlantskih odnosa od strane SAD-a, a kako bi se dobila djelomična ravnoteža i slijedila vanjska politika više prilagođena europskim zajedničkim idealima i interesima.⁹ Ali Europa ipak više nije u središtu američkih strateških interesa, niti ovisi o SAD-u kada je u pitanju njezina sigurnost u svakom trenutku. Oni koji zastupaju gledište da europski interesi nisu poticani ili uzimani u obzir od strane SAD-a spremni su surađivati na osnovi pojedinog slučaja. Takva pozicija ostavlja prostora za zajedničke projekte, ali ne osigurava automatsku suradnju.

9.

Za upoznavanje s krizama u povijesti transatlantskih odnosa i načinima njihova rješavanja vidjeti:

Kaplan, L. (2004.): *NATO Divided, NATO United: The Evolution of an Alliance*, New Haven Press, New Haven, SAD

Mnogi od najvećih izazova s kojima se SAD danas susreće u svijetu, kao što su stabilizacija Iraka, zaustavljanje proliferacije nuklearnog naoružanja pokušajima zaustavljanja iranskog nuklearnog programa, izgradnja izraelsko-palestinskog mirovnog procesa, preobrazba Bliskog istoka u stabilniju regiju s više demokracije te očuvanje globalnog okoliša, predstavljaju dovoljno teške zadatke i s potporom Europe. Bez njezine potpore postizanje tih ciljeva bilo bi nemoguće. Primarni problem SAD-a u doba neokonzervativnog utjecaja na vanjsku politiku tijekom Bushova predsjednikovanja kad je u pitanju Europa bilo je ograničeno američko gledanje na Europu, previše usmjereno na nacionalne ciljeve. Pravi izazov za SAD predstavljalo je prihvaćanje činjenice da Europu treba potaknuti na razvijanje kohezije i sposobnosti da postane pravi transatlantski partner, što je u potpunoj suprotnosti s neokonzervativnom vizijom politike prema Europi.

Stoga se, zbog nemogućnosti da se zadovolje kompromisi potrebni u savezima i međunarodnim institucijama, budući da iste bez kompromisa ne mogu funkcionirati, Bushova administracija usmjerila na „ključne saveznike“ i „koalicije voljnih“ (Gaddis, 2005: 7-9).

Pogreške toga pristupa ubrzo su postale vidljive. SAD je, s obzirom na nemogućnost postizanja potpore široke, institucionalizirane i trajne koalicije, preuzeo golem teret okupacije i stabilizacije Iraka, a u manjoj mjeri i Afganistana. Suprotno „evoluciji“ Europe kad je u pitanju atlantizam, narastao je prema otpor američkom vodstvu u demokratskim državama Europe, čiju je potporu Washington trebao. Mnogo bolju mogućnost za SAD predstavljalo je strateško partnerstvo s Europskom Unijom, koja je učinila značajne korake prema jedinstvenoj vanjskoj politici te ulijeva više naklonosti među svojim članicama nego NATO.

Na važnim područjima, kao što su trgovina, sankcije i međunarodna pomoć, EU djeluje kao jedinstveni vanjskopolitički akter sa značajnim sredstvima djelovanja. Atlantisti bi lakše surađivati s SAD-om kada bi njihova suradnja bila shvaćena i kao poboljšavanje Europske Unije.

Zanimljivo je da je važnost NATO-a bila istaknuta i u Strategiji nacionalne sigurnosti SAD-a, prvi put objavljenoj u rujnu 2002. godine, kao i važnost ostalih savezništava i partnerstava, uključujući Ujedinjene narode. Nedugo nakon objavljivanja Strategije, godine 2003. dogodio se transatlantski raskol oko Iraka. C. Powell, dok je bio ministar vanjskih poslova SAD-a, objasnio je ulogu NATO-a kako ju

je službeno vidjela Bushova administracija.¹⁰ Savezništva su općenito bila ocijenjena kao nužna za borbu protiv terorizma, što je u interesu svih velikih država. NATO se smatra najvažnijim savezništvom, te je nakon svršetka Hladnoga rata proširio spektar misija. SAD i EU imaju zajedničke ciljeve, širenje slobodne trgovine i borbu protiv terorizma i proliferacije oružja za masovno uništenje (Powell, 2004: 22-34). Provedba tih ciljeva zapela je već na pitanju napada na Irak, što je bio glavni povod transatlantskoga raskola.

Kad se sagledaju različiti aspekti transatlantskog raskola, raskol oko Iraka može se shvatiti kao sveska kriza s početka 21. stoljeća koja je transatlantsko partnerstvo stavila na kušnju. Završno pitanje koje se postavlja jest ono o prirodi transatlantskog partnerstva: je li ono u svojoj prirodi regionalno ili globalno? Jasno je da neki u Europi i SAD-u SAD vide kao globalnu silu koja uspostavlja partnerstva s europskim, azijskim, euroazijskim i bliskoistočnim državama, a transatlantsko partnerstvo kao partnerstvo usmjereno na Europu i širu regiju Bliskog istoka. Ostali su pozivali na uspostavu uravnoteženijeg partnerstva SAD-a i Europe. Oni koji su zauzimali realističko gledište, kad su u pitanju transatlantski odnosi, smatraju da je nastavak transatlantske suradnje nužan za nacionalne interese SAD-a i Europe (Gvosdev, 2004: 2-4).

Koji god argument prihvatili kao ispravan, transatlantsko se partnerstvo nastavlja jer služi zajedničkim interesima. Stoga bismo probleme u transatlantskim odnosima s početka ovoga stoljeća mogli ocijeniti kao „aberaciju“ nastalu zbog istodobnog i kumulativnog učinka triju čimbenika: globalne hegemonije SAD-a i nedostatka dostojnog suparnika, pogodnih prilika za unilateralno djelovanje u svijetu nakon 11. rujna te nikad prije ostvarene razine utjecaja neokonzervativaca i unipolarista na službenu američku vanjsku politiku. Time bi bile odbačene i tvrdnje o „prirodnom nerazumijevanju“ između SAD-a i Europe i „životu u dva različita svijeta“. Naime upravo je razvoj transatlantskih odnosa posljednjih godina pokazao da teza o „prirodnom“ i nužnom razilaženju na duge staze nema uporište u realnostima koje usmjeravaju suvremene transatlantske odnose.

10.

Powell je smatrao da su razlike između stajališta SAD-a i stajališta nekih od najstarijih američkih saveznika i članica NATO-a razlike među prijateljima, one koje se mogu prevladati. Transatlantsko partnerstvo čvrsto je zasnovano na zajedničkim interesima i vrijednostima, te ga stoga ne mogu ugroziti povremena razilaženja u stajalištima. Smatra da SAD u Europi ima nove prijatelje i stare saveznike.

Zaključak

Neokonzervativne geopolitičke ideje djelovanjem praktičara geopolitike pretočene su u ekskluzivističku i željom za globalnom dominacijom vođenu geopolitičku doktrinu. Te su ideje operacionalizirane suvremenom neokonzervativnom vladavinom SAD-a u prvom desetljeću 21. stoljeća (za vrijeme predsjednikovanja G. W. Busha) te su nanijele štetu transatlantskim odnosima. Nekritičkim iskrivljavanjem činjenica, stvaranjem iskrivljene slike o svijetu i opasnostima koje u njemu vladaju te promičući ulogu globalnoga hegemonu SAD-a kao nužnost, neokonzervativizam se identificirao kao jedna od suvremenih geopolitičkih vizija kojom se vodio vojno-politički establišment za dva mandata predsjednika G. W. Busha.

Na većini ključnih položaja u Bushovoj administraciji, posebice na polju obrane, sigurnosti i vanjske politike, bili su unipolaristi bliski neokonzervativizmu, ali i deklarirani neokonzervativci. U dijelu akademske zajednice, potaknut američkim unipolarizmom i europskom nemoći odgovaranja na isti, pojavio se pojam „postatlantizam“ kao opis prirode novih transatlantskih odnosa koji više nisu bili zasnovani na ravnopravnom partnerstvu SAD-a i Europe, već na odnosu jačeg i slabijeg partnera, pri čemu jači partner, SAD, od slabijeg partnera, Europe, očekuje da ispunjava zadaće koje mu se povjere. Europa je trebala imati ulogu partnera koji bi „profitirao“ od nove hegemonije SAD-a. Kada to ne bi željela, tada bi SAD u Europi za „koalicije voljnih“ odabirao države koje su voljne biti saveznice, dok bi ostale države ostajale po strani. Tako bi se ujedno uspješno razarali pokušaji jačeg organiziranja i zajedništva Europe na polju sigurnosti i obrane. Neodrživost takve politike pokazali su i transatlantski odnosi, koji su i za vrijeme neokonzervativne vladavine od 2004. godine krenuli pragmatičnim smjerom ponovnog približavanja, putem novog transatlantizma koji obilježavaju mnogo bolji odnosi SAD-a i Europe.

Promašenost neokonzervativne vanjske politike pokazali su i izbori za Kongres SAD-a 2006. i 2008. godine, koje su republikanci glatko izgubili i na kojima je angažman SAD-a u Iraku bio vrlo bitna tema, koja je naštetila kandidatima te stranke. Pobjeda demokrata B. Obame na izborima za predsjednika SAD-a 2008. godine, kad je SAD već zapao i u veliku financijsku krizu kojoj je pridonio i trošak ratovanja u Iraku, označila je neuspjeh vanjske, ali i unutarnje politike Bushove

administracije. SAD je tijekom predsjednikovanja G. W. Busha značajno narušio vlastiti međunarodni položaj i ugled, a istodobno je promašenom gospodarskom politikom zapao u najtežu financijsku i gospodarsku krizu još od 1930-ih godina.

Popis literature

Daalder, I.; Lindsey, J. (2003.): "American Foreign Policy and Transatlantic Relations in the Age of Global Politics",

u Lindstrom, G. (ur.): *Shift Or Rift? Assessing US-EU Relations after Iraq*, EU Institute for Security Studies, 91-104.

Calleo, D. (2003.): "Power, Wealth and Wisdom: The United States and Europe after Iraq", In the National Interest 72, 15-41.

Engdahl, W. (2008.): *Stoljeće Rata 2: Tajni geopolitički plan američke Vlade*, Detecta, Zagreb

Gaddis, J. (2005.): "Grand Strategy in the Second Term", Foreign Affairs, 84 (1) 2-15.

Gardner, H. (2003.): "Aligning for the Future: Assertive Unilateralism or Concert of Powers?", Harvard International Review, 24 (4), 56-61.

Gvosdev, N. (2004.): "Thinking about the Transatlantic Relationship", In the National Interest, 3 (17) 1-4.

Ikenberry, J. (2002.): "America's Imperial Ambition", Foreign Affairs, 81 (5), 44-60.

Kagan, R. (2003.): *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*, Alfred Knopf Publishing, New York

Medcalf, J. (2003.): "Cooperation between the EU and NATO", u Krause, J. / Wenger, A. / Watanabe, L. (ur.):

Unraveling the European Security and Defense Policy Conundrum, Peter Lang Publishing, 112-116.

Nelson, D. (2002.): "Transatlantic Transmutations", Washington Quarterly, 25 (4), 51-66.

O'Sullivan, J. (2003.): "Thoughts on the Transatlantic Relationship", In the National Interest, 2 (40), 12-15.

Powell, C. (2004.): "A Strategy of Partnerships", Foreign Affairs, 83 (1), 22-34.

Roberts, A. (2003.): "Law and Use of Force after Iraq", Survival, 45 (2), 31-56.

Sarkesian, S.; Williams, J.; Cimbala, S. (2008.): *US National Security: Policymakers, Processes and Politics*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, Colorado

Tucker, R. (1999.): "Alone or with Others: The Temptations of Post-Cold War Power", *Foreign Affairs*, 78 (6), 261-276.

Vaisse, J. (2003.): "From Transatlanticism to Post-Atlanticism", In the *National Interest*, 2 (27), 14-18.

Victor, D.; Victor N. (2003.): "Axis of Oil? ", *Foreign Affairs*, 82 (2), 47-61.

Walt, S. (2005.): "Taming American Power", *Foreign Affairs*, 84 (5), 105-120.

Internetske stranice:

Adams, P. (2005.): "Old America: The Threat to 21st Century Transatlanticism and World Order in US Foreign

Policy", http://www.allacademic.com/meta/P69901_index.html (15. 4. 2010.)

Hulsman, J.; Gardiner, N. (2005.): "A Conservative Vision for U.S. Policy toward Europe", *European Affairs*, 6 (1),

<http://www.europeaninstitute.org/winter/spring-2005/A-Conservative-Vision-For-Us-Policy-Toward-Europe.htm> (2. 5. 2010.)

Krauthammer, C. (2004.): *Democratic Realism: An American Foreign Policy for a Unipolar World*, American

Enterprise Institute, http://www.aei.org/include/pub_print.asp?pubID=19912 (1. 4. 2010.)

<http://www.historycommons.org/timeline.jsp?timeline=neooninfluence> (7. 4. 2010.)

Summary

THE INFLUENCE OF NEOCONSERVATIVE WORLDVIEW ON TRANSATLANTIC RELATIONS DURING G. W. BUSH'S PRESIDENCY

The election of G. W. Bush to the presidency of the USA and the September 11, 2001 events gave start to a new era in transatlantic relations. Up to that moment, basic theoretic guidelines of the vision of the World, drafted by neoconservative ideologists, were already settled. This group would play a key influence role on President Bush in matters of security, defense and foreign policy. Considering a unipolar world without a real rival as their goal, and American global power as a means to reach it, neoconservatives deeply imprinted relations between the USA and the world during Bush's presidency. Simultaneously, they considered Europe less important than ever, and expected it to fulfill the U.S. requests, bandwagoning with the hegemonic state. Such Bush's policy caused resistances, but it also found allies in Europe. The 'division' of Europe was especially visible during the transatlantic divide in 2002 and 2003, having as a culmination the 'coalition of the willing' in the attack on Iraq. The importance of international institutions has been diminished, as well as those of traditional alliances and partnerships. With the pass of time, that policy started to be discredited and defeated even in the USA, as a reflection of its defeat in international policy. Europe offered a hand to this United States, 'in sign of peace', and this transformed the former transatlantic relations – over the possible development of postatlantism – in the current phase of transatlantism, which is characterized by mutual respect and cooperation.

Key words: G. W. Bush, neoconservatives, geopolitical ideas, transatlantic relations, unipolarism, multipolarism.